

İŞLETMELERDE SOSYAL SERMAYENİN ÖLÇÜMLENMESİ VE RAPORLANMASINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA*

Doç. Dr. Hasan ABDİOĞLU**

Seren YAVUZ***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı işletmelerde sosyal sermayenin ölçülmesi ve raporlanmasına yönelik bir araştırma gerçekleştirmektir. Bu amaçla beyaz et sektöründe faaliyet gösteren bir işletmenin 150 çalışanı üzerinde anket uygulanmıştır. Anket yardımıyla toplanan veriler SPSS 15 istatistik programı kullanılarak sosyal sermaye endeksi oluşturulmuş, endeks değeri hesaplanmış ve işletmenin sosyal sermaye değerinin mali tablolarda raporlanmasına ilişkin hesaplama ve Tekdüzen Hesap Planına uygun muhasebe kayıt önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye, Ölçümleme, Raporlama.

Jel Sınıflandırması: M41, M54, J10

A STUDY OF SOCIAL CAPITAL IN ENTERPRISES FOR MEASURING AND REPORTING

ABSTRACT

Purpose of this study is to conduct a research to measure and report the social capital. For this purpose, a survey is conducted on 150 employees of a company that serves in white meat sector. By using SPSS 15 statistical software, survey data is used to create social capital index and to calculate the index value. Advices are suggested regarding the calculations for reporting the social capital value of the company on financial tables and regarding the accounting registration suitable to the Uniform Charts of Accounts.

Key Words: Social Capital, Measurement, Reporting.

Jel Classification: M41, M54, J10

* Bu çalışma Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde kabul edilen “İşletmelerde Sosyal Sermayenin Ölçülmesi ve Raporlanmasına Yönelik Görgül Bir Araştırma” adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Balıkesir Üniversitesi, Bandırma İ.İ.B.F., İşletme Bölümü, abdioglu@balikesir.edu.tr

*** Balıkesir Üniversitesi, S.B.E, Yüksek Lisans Öğrencisi, serenyavuz@hotmail.com

GİRİŞ

Sermaye kavramı, uzunca bir süre fiziksel sermaye olarak düşünülmüşse de söz konusu genel kabul “beşeri sermaye” kavramı ile değişmeye başlamış ve bir toplumun eğitilmiş ve sağlıklı çalışanlarının da sermaye değeri taşıdığı fikri ön plana çıkmıştır. Böylece sermayenin fiziksel yapısına ilaveten, beşeri yeteneklerin ve eğitimin de bir sermaye çeşidi olarak kabul görmeye başlaması ile birlikte sermaye kavramının sınırları da genişlemiştir. Bu kabul ile birlikte daha önceden fiziksel kaynaklarla ve çoğunlukla da para kaynağı ile özdeşleşen sermaye anlayışı terk edilmiştir. Bu anlayış yerine paranın diğer varlıklara ulaşmanın bir aracı olduğu ve sermayenin pek çok çeşidinin zaman ve çaba harcanarak para olmaksızın ya da çok az bir para ile de oluşturulabileceği inancı yaygın bir şekilde paylaşılmaya başlanmıştır.

Sosyal sermaye son yıllarda iktisat, işletme, sosyoloji ve siyasal bilimler gibi pek çok farklı disiplin tarafından ele alınan ve üzerinde araştırmalar yapılan bir kavramdır. Bu kavram işletme amaçlarının gerçekleştirilmesinde ve işletmenin varlığının devamını sağlanmasında fiziksel ve beşeri sermaye gibi önemli bir rol oynamaktadır. Bu yönüyle sosyal sermaye hem ekonomik (iktisadi) sermaye hem de beşeri sermayenin verimliliğini artırıcı özellikler taşımaktadır. Sosyal sermaye; ekonomik kalkınmayı etkileyen, toplumun sahip olduğu normlar, kurallar, ağlar, iletişim ve karşılıklı güven olarak tanımlanmaktadır (Narayan ve Woolcock, 1999:5). Bu genel kavram içinde iki özellik göze çarpmaktadır. Birincisi normlar yani insanların davranışlarını yönlendiren formal (yazılı olan) veya informal (yazılı olmayan) davranış kurallarıdır. İnsanlar farklı oranlarda normlara bağlı kalmaktadır. Eğer normlara bağlılık yüksekse normların ihlal edilmesi olasılığı düşüktür. Bu da işletme içindeki faaliyet maliyetlerinin azalmasına, işletme faaliyetlerindeki verimliliğin ve karlılığın artmasına olanak sağlar. İkincisi ise insanların gönüllü organizasyonlara ve kulüplere katılım düzeyinin sosyal sermayeyi artırmasıdır. Bireyler ve çıkar grupları arasındaki bağlılık ve güven sosyal sermaye kavramının tanımlandığı birçok açıklamada rol oynayan önemli unsurlardır (Narayan ve Woolcock, 1999:6).

Bu çalışmanın amacı işletmelerde sosyal sermayenin anlamı ve önemi ile birlikte, sosyal sermaye değerinin ölçülmesine ilişkin yaklaşımları açıklamak ve finansal tablo setlerinde nasıl raporlanacağını Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) kapsamında değerlendirmek ve konuya ilişkin görgül bir çalışma gerçekleştirmektir. Bu amaçla konuya yapılan girişi takiben birinci bölümde sosyal sermaye kavramının tanımı yapılmış, kapsamı ve özellikleri açıklanmıştır. Daha sonra sosyal sermayenin ölçülmesi ve raporlanmasına (mali tablolarda) ilişkin yaklaşımlar açıklanmıştır. Çalışmanın devam eden bölümünde ise konuya ilişkin görgül

bir çalışma gerçekleştirilmiş ve araştırma sonuçlarına yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1. SERMAYE KAVRAMI, SERMAYE TÜRLERİ VE SOSYAL SERMAYE

1.1. Sermaye Kavramı ve Türleri

Sermaye sözcüğü halk dilinde, ekonomi ve işletme bilimlerinde birbirinden farklı anlamları ifade etmektedir. Halk dilinde sermaye, kişilerin tüm varlıklarını içine alan servet karşılığı olarak veya çoğu kez “para” anlamında kullanılmaktadır. Ekonomistler, sermaye tanımında para anlayışından uzaklaşmışlar ve sermayeye mal ile ilgili içerik kazandırmışlardır. Ekonomi biliminde sermaye “doğada serbest biçimde bulunmayan fakat insan tarafından üretilmiş üretim araçları” olarak tanımlanmaktadır. Ekonomi biliminde emeğin verimini artıran üretim araçlarına sermaye denilmektedir. Bu kapsamda üretimde kullanılan her türlü varlık bir sermayedir. Üretime tahsis edilen üretim araçları, makine ve gereçler bir sermaye olarak fiziksel sermayeyi oluşturmaktadır. İşletme biliminde ise sermaye, “işletmenin amacına ve üretim faaliyetlerine uygun olarak toplanmış maddi ve gayri maddi varlıkların tümü” biçiminde tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre sermaye, işletmenin sahip olduğu tüm maddi ve gayri maddi varlıkları içine almaktadır. Muhasebe ve finansman disiplinine göre sermaye, işletme sahibi ya da ortakların işletmenin kuruluşunda koymayı taahhüt ettikleri iktisadi kıymetlerin kaynağıdır. Bir diğer ifade ile sermaye, işletmenin varlıkları üzerinde işletme sahiplerinin haklarını ifade etmektedir (Sürmeli, 2009:240-241).

Sermaye kavramı başlangıçta ekonomik terimlerle ifade edilmiş olmasına karşın bugün bu anlayış “beşeri sermaye” kavramı ile değişmiştir. Eğitilmiş ve yetenekli insanların da işletmeye sağladığı katkının sermaye olarak adlandırılması, klasik sermaye tanımına ve içeriğine yeni bir boyut kazandırmıştır. Böylece sermayenin fiziksel ve finansal çeşitlerine ilaveten, beşeri yeteneklerin ve eğitimin de bir sermaye çeşidi olarak kabul görmeye başlaması ile birlikte sermaye kavramının sınırları da genişlemiştir. Entelektüel sermaye, 21. yüzyılda örgütlerin rekabet üstünlüğü için göz önünde bulundurmaları gereken en önemli kaynaklardan biridir ve işletmelerin soyut varlıklarına odaklanır. Entelektüel sermaye, bir işletmede çalışanların bildiği ve işletmeye piyasada rekabetçi üstünlük kazandıran her şeyin toplamı (Steward, 1997) olup değere dönüştürülebilen bilgidir (Edvinson, 1996). Bir başka ifadeyle ele geçirilen, biçimlendirilen ve daha yüksek değerde bir varlık yaratmak için kullanılan entelektüel materyaldir (Klein ve Prusak, 1994). Bu bağlamda, diğer sermaye varlıkları biçimlerinden oldukça farklıdır ve görünmeyen enformasyon varlıkları olarak da adlandırılmaktadır. Entelektüel sermaye; bilgi ekonomisinin giderek yaygınlaşmasıyla birlikte, işletmelerin defter değerleri ile piyasa değerleri arasındaki farkın artması ve bilgiye dayalı örgütlerin, toplam

varlıkları içerisindeki maddi olmayan varlıkların ortaya çıkmasıyla birlikte gündeme gelmiştir (Ercan vd, 2003:96). Ross ve Ross'a göre, entelektüel sermaye şu özelliklere sahiptir (Ross ve Ross, 1997:416):

- Entelektüel sermaye, işletme bilançosundan tam olarak elde edilemeyen, görünmeyen varlıkların toplamıdır.
- Entelektüel sermaye, işletmelerin rekabet üstünlüğünde kalıcılığın sağlanmasının temel kaynağıdır.
- Entelektüel sermayenin yönetimi, önemli bir yönetsel sorumluluktur.
- Entelektüel sermayedeki artış veya azalış entelektüel performans olarak adlandırılabilir, ölçülebilir ve görülebilir.

Kültürel sermaye ise bir nesilden diğerine aktarılan genel kültürel birikim, bilgi ve beceriye atfen kullanılmaktadır (Esther, 1997:60). Bourdieu'ya göre, bireyin yaşamında bir taraftan öğrenmeler devam ederken, diğer taraftan rasyonel düşünme yetisi ile insanın neyin doğru, neyin yanlış olduğunu ayırt etme becerisi de gelişmektedir. Böylelikle birey, içinde bulunduğu sosyal sınıfın özellikleri çerçevesinde (gelir, meslek, yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıkları) sosyalleşmeye başlar. Sosyalleşme sürecinde tüm öğrenmeler kültürel sermayeyi oluşturur. Örneğin, yoksul kesimler için yemek yemenin işlevi hayatta kalmak iken, üst sınıflar için bu durum bir törene dönüşebilir. Öte yandan sınıf kavramının incelenmesinde eğitimin önemli bir yeri vardır. Çünkü eğitim de başlı başına bir sosyalizasyondur. Bu nedenle alınan eğitim, bireyin bakış açısını ve düşüncesini de belirler. (Baran, 2008:88). Bireyin ekonomik koşullarının sonucu olarak edindiği formel ve informal sosyal davranışlar, sosyal pratikler, iletişim kurma ve dili konuşma biçimi ile beğenileri onun kültürel sermayesini oluşturmaktadır. Yani kültürel sermaye; formel eğitimden kaynaklanan diplomalarla, objektif bir görünüm kazandıran okul sermayesiyle, aileden kaynaklanan ve aile içinde kazanılan nitelikleri ifade eden bir sermaye türü olarak oluşmaktadır (Baran, 2008: 89).

Bourdieu'ya göre kültürel sermaye üç farklı biçimde ortaya çıkmaktadır (Baran, 2008:89 ve Özdemir, 2007:24-25) Bunlar;

- İçselleşmiş (embodied) kültürel sermaye: Meşru kültürel tavırları, tercihleri ve davranışları içerir ve sosyalizasyon sürecinde içselleştirilir.
- Kişiselleşmiş (objectified) kültürel sermaye: Kitap, resim, bilgisayar gibi devredilebilir, aktarılabilir ürünleri içerir ama bunların kıymetinin bilinmesi için kültürel sermayenin içselleşmiş formuna ihtiyaç vardır.
- Kurumsallaşmış (institutionalised) kültürel sermaye: İçselleşmiş kültürel sermayeyi belgeleyecek nitelikte okulla edinilen diploma ve sertifikaları içerir.

Kendisini üç farklı biçimde hissettiren kültürel sermayenin ölçümü Bourdieu'ya göre resmi eğitim düzeyi, kişinin kültürel etkinliklere katılımına olanak veren doğduğu ve yaşadığı yerleşim yerinin büyüklüğü ve bireyin kültürel faaliyetlere katılım sıklığı gibi değişkenlerden bir indeks yaratmak suretiyle yapılabilir. Başka bir deyişle, resmi eğitim ve olgular, kültürel sermayenin iki önemli bileşeni olarak kavramsallaştırılabilir (Arun, 2009:5).

Aşağıda çalışmamızın konusunu oluşturan sosyal sermaye geniş ölçüde açıklanmış, diğer sermaye türleri ile karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiş ve ölçümlenmesine ilişkin yaklaşımlar ortaya koyulmuştur.

1.2. Sosyal Sermaye

Son yıllarda oldukça yaygın bir şekilde kullanılmaya başlayan sosyal sermaye kavramı için söylenebilecek ilk şey, toplumda maddi varlıklar dışında kalan her şeyi kapsamına aldığıdır. Sosyal sermaye, ekonomik ve toplumsal kalkınma, aile ve gençlik sorunları, eğitim ve eğitimde etkinlik, topluluk yaşamı, çalışma hayatı ve örgütlenme, demokrasi ve yönetim, kolektif eylemler, toplumsallık, ahlaki değerler gibi sınırsız bir araştırma alanına sahiptir. Kavramın kapsamındaki bu genişliğe, nasıl tanımlanacağına ilişkin belirsizlikler eşlik etmektedir. Kavram bazen, kökene dayalı cemaat bağlarına, bazen bu ağların dışında çeşitli gönüllü kuruluşlara üyelik gibi örgütlü toplumsal katılımı temsil eden ilişkilere, bazen de yasal kurum ve kuralların işleyiş ve etkinliğine işaret etmek için kullanılmaktadır (Özuğurlu, 2006:190). Sosyal sermaye, ilişkilere dayalı olması nedeniyle bir yönüyle sosyal; üretime katkı veren bir unsur olması ve ekonomik büyümeyi etkilemesi yönüyle de sermaye olarak ele alınabilmektedir (Tüysüz, 2011:125).

Sosyal sermaye diğer sermaye türleriyle birlikte işletmelerin başarılı bir performans göstermesinde rol oynayan önemli bir kaynaktır. Sosyal sermaye kavramı, çeşitli disiplinlerde farklı anlamlar içerecek şekilde ele alınmaktadır. Kavramın sahası iktisattan, organizasyon sosyolojisine, politik bilimlere kadar tüm sosyal bilimleri kapsar niteliktedir. Kavramla ilgili birçok teorik ve ampirik çalışma söz konusudur. Yapılan çalışmalarda kavram değişik biçimlerde tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Bu farklı tanım ve açıklamaların nedeni ise, farklı disiplinlerden gelen araştırmacıların sosyal sermayeyi, farklı bir çalışma nesnesi şeklinde ele almalarıdır. Organizasyon düşünürleri kavramı, bir firmanın gömülü olduğu ağ ve bu ağın sağlayabildiği kaynaklar ve kısıtlamalar, makro iktisatçılar ve politik bilimciler ise genellikle ağlar bakımından ele almaktadır.

Sosyal sermaye kavramı bir terim olarak yeni olmakla birlikte, bir düşünce olarak sosyal bilimler içinde uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir (Tüylüoğlu, 2006:21). Kavrama hayat veren Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın ilgilendikleri konular, 19. yüzyılda oluşan sosyal sermaye yorumlarına ışık tutmaktadır. Bu alanda Tocqueville, sosyal sermaye kavramını kullanmasa da gelecekte taşıyacağı anlamına yakın bir algılayış

içinde “Amerika'da Demokrasi” adlı kitabında bu kavramdan söz etmiştir. Bu kitabında Tocqueville, kendi ülkesi Fransa'nın aksine Amerikan toplumunun sahip olmuş olduğu zengin “birlik sanatı”ndan söz etmektedir. “Halkın gerek havadan sudan şeyler için gerekse de ciddi amaçlarla gönüllü kuruluşlar oluşturarak bir araya gelebilme alışkanlığının yani Amerikalıların sivil ve siyasal amaçlarla kolayca bir araya gelebilmelerinin, Amerikan demokrasisini ayakta tutan unsur olduğunu ifade etmektedir” (Şan, 2006:116). Avrupa'daki daha geleneksel ve hiyerarşik ilişkileri bir arada tutan resmi statü ve yükümlülük bağlarının aksine gönüllü kuruluşlardaki bu “etkileşim”, bireysel Amerikalıları birbirine bağlayan “sosyal bir yapıştırıcı” görevi görmektedir (Field, 2006:7).

Sosyal sermayeyle ilgili literatürde kavramın ele alınış amacına göre çeşitli tanımlamalar yer almaktadır. Sosyal sermaye kavramının kökeninin literatürde Durkheim, Marx ve hatta Aristo'nun çalışmalarına kadar dayandığı belirtilmektedir. Sosyal sermaye kavramı terim olarak ilk defa; öğrencilerinin okul başarısını ortaya koymak, aile ve çevrenin önemini açıklamak amacıyla; L.J. Hanifan'ın “The Rural School Community Center (Köy Okulu Toplum Merkezi-1916)” çalışmasında kullanılmıştır. Hanifan, sosyal sermayeyi yerel okul katkısı açısından ele almakta ve bu performansın şu şekilde zenginleşebileceğini öne sürmektedir (Hanifan, 1916:130):

“...İnsanların günlük yaşamlarındaki çoğunlukla rastlanılan dokunulur özler: Bir sosyal birliği oluşturan bireyler ve aileler arasındaki iyi niyet, arkadaşlık, sempati ve sosyal münasebetlerdir... Eğer bir birey komşuları ile ve onlar da diğer komşuları ile işbirliği içerisine girerseler, sosyal sermayenin birikimi söz konusu olacaktır. Bunlar bireyin sosyal ihtiyaçlarını tatmin edebilir ve tüm toplumun yaşam standartlarında önemli iyileşmeler için yeterli bir sosyal imkân sağlayabilir.”

John Seeley ve diğerleri (1950) sosyal sermaye kavramını, alt sınıftaki insanların daha üst ekonomik sınıflara yükselme çabası olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre kulüplere ve derneklere üyelik sosyal ilişkileri geliştirecektir. Jacobs (1961) toplumun ilerlemesinde sosyal sermayenin önemini dile getiren yazılar kaleme almıştır (Johnson, 2000:3). Jacobs sosyal sermaye kavramını, modern metropollerde komşuluk ilişkilerinin kolektif değerine vurgu yapmak amacıyla kullanmıştır (Adler vd, 2002:12). Loury (1977) neoklasik ekonomi teorisinde beşeri sermayenin anlaşılabilirliği için “sosyal sermaye” olarak isimlendirilen bir başka sermaye çeşidinin de analiz edilmesi gerekliliğini ifade etmiştir (DeFlippis, 2001:783-784).

Sosyal sermaye kavramını derin bir biçimde etkileyen bir diğer önemli isim ise Karl Marx'dır. Marx, geniş ölçüde sermaye kavramını, üretimini ve el değişimini teorileştirmiştir. Marx çalışmalarında üretim araçları ve güç dengesizlikleri konularına odaklansa da aslında sosyal sermaye kavramı ile bağlantılı olan sermayenin değiş tokuşunda bir toplumun politik ve sosyal yapısında meydana gelen değişimlerle ilgilenmektedir. Sosyal sermayeyi ismiyle olmasa bile fikirleriyle 19. yüzyılda hissettiren bir başka isimse George Simmel'dir. Simmel, çalışmalarında bireyler ve gruplar arasındaki etkileşime ve bu etkileşimin dayandığı normlara odaklanmaktadır. Simmel'e göre, insanların eylemleri grup içerisindeki normlara bakılarak açıklanabilir ve anlaşılabilir. Normlar ise diğerleriyle etkileşimle özümser. Onun ağlar ve normlar hakkındaki görüşleri, daha sonra sosyal sermaye teorisyenleri tarafından sosyal sermayenin üretimi ve sürdürülmesi ile ilgili tartışmalarda yeniden gündeme getirilmiştir (Rea-Holloway, 2008:8).

Max Weber'in de sosyal sermaye kavramına ilişkin düşünceleri bulunmaktadır. Sosyal sermaye Max Weber'in düşüncelerinde varlığını, örtük de olsa, statü gruplarının vazgeçilmez bir ögesi olarak görülen "ortak yaşam biçimine" olan vurguda, karizma ve otorite düşüncesinde ve Protestan Ahlakı tezinde ekonomik ve toplumsal kalkınmada önemli bir unsur olarak ele aldığı manevi motivasyon kurgusunda hissettirmektedir. Weber'in eserlerinde altını çizdiği zihniyet, kültür ve eylemin motivasyonu gibi kavramlar, yeni sosyolojik söylemlerde sosyal sermayenin birer parçası haline gelmektedir. (Field, 2006). Bowles ve Gintis (2002) ise sosyal sermayenin genellikle güvene, bir kimsenin diğerleriyle birlikte hareket etme istekliliğine, bir topluluğun normlarına ve normlara uymayanların da cezalandırılmasına işaret ettiğini ileri sürmektedir. Lin (2004) için kavram, sosyal ağlarda yer alan ve aktörler tarafından erişilen ve kullanılan kaynaklar setidir. Kavramın, bireylerden ziyade sosyal ilişkilerde yer alan kaynakları içermesi ve bu kaynakların erişimi ile kullanımının aktörlerce sağlanması şeklinde iki önemli unsuru söz konusudur. Lin'in sosyal sermaye tanımı, bir ağ teorisini olmasından ötürü sosyal ağlara (insanlar arasındaki bağlantılara) odaklanmaktadır.

Whiteley (2000)'e göre insanların kendi aile üyelerine, yurttaşlarına ve genel olarak da diğer kişilere güvenme istekliliği sosyal sermayeyi tanımlamaktadır. Buradaki temel unsur, birçok ampirik araştırmada sosyal sermayeyi temsilen kullanılan güven ögesidir. KOSGEB ise sosyal sermayeyi, ekonomik kalkınmayı etkileyen toplumsal normlar, kurallar, ağlar, iletişim ve karşılıklı güven olarak tanımlarken, iktisadi anlamda kavramın yeni bir yaklaşıma temel oluşturduğunu ifade etmektedir (KOSGEB, 2005: 10-11). Bourdieu, sosyal sermayeyi karşılıklı tanınma ilişkilerine sahip olmaya bağlı toplam kaynaklar olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre bir gruba üyelik, bu grubun her bir üyesine sermaye desteği ya da itibar kazandıran bir meziyet sağlamaktadır (Wendy vd, 2003: 3).

Aşağıda yer alan Tablo 1’de sosyal sermayenin diğer sermaye formlarından farklılaşan özellikleri yer almaktadır.

Tablo 1: Sosyal Sermayenin Diğer Sermaye Formlarından Farklılaşan Özellikleri

Sermaye Şekli	Ulaşılabilirlik	Vergilendirme	Birikim	Dönüşüm
Fiziksel Sermaye	Hayır	Evet	Evet	Evet
Beşeri Sermaye	Hayır	Hayır	Evet	Evet
Kültürel Sermaye	Hayır	Hayır	Evet	Evet
Sosyal Sermaye	Evet	Hayır	Evet	Evet

Kaynak: Kuşçu, M. Kemal (2006), İş Yaşamında Sosyal Sermayenin Çalışanın Fiziksel ve Ruhsal Sağlığındaki Yeri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. s.30

Yukarıda yer alan tablo 1’den de anlaşılacağı üzere ulaşılabilirlik yönünden sosyal sermaye ulaşılabilirliğinin konusunu oluştururken, ekonomik sermaye, fiziksel sermaye, beşeri sermaye ve kültürel sermaye bu kapsamda değildir. Bunun anlamı sosyal sermayenin diğer sermaye türlerinden farklı olarak bireysel çabanın sonucu değil ortak birlikteliğin sonucu ulaşılabilir (elde edilebilir) bir değer olmasıdır. Vergilendirme yönünden ekonomik ve fiziksel sermaye verginin konusunu oluştururken beşeri, kültürel ve sosyal sermaye bu kapsama girmemektedir. Esasen beşeri, kültürel ve sosyal sermaye verginin konusunu oluşturmamakla birlikte ekonomik ve fiziksel sermaye ile birlikte beşeri, kültürel ve sosyal sermaye unsurlarının bir bütün halinde oluşturduğu ekonomik değer vergilendirilmektedir. Maddi ve gayri maddi değerlerinden daha iyi bir şekilde yararlanan işletmelerde bu durum finansal performansa yansımaktadır. Dolayısıyla birikim ve dönüşüm yönlerinden beş sermaye türü de birikim ve dönüşüm unsuru olarak görülmektedir. Maddi değerler ile birlikte maddi olmayan değerlerin işletme içerisinde mevcudiyeti bunlardan yönetimin yararlanma kabiliyeti işletme başarısının ve rekabet edebilirliğinin temel belirleyicilerinden olacaktır. Yine sosyal sermayenin, diğer sermaye biçimlerinden farklı olarak ilişkisel, yani yalnızca paylaşıldığı zaman var olabileceği de bir farklılık olarak belirtilmelidir. Sosyal sermayenin boyutları aşağıda açıklanmıştır.

1.3. Sosyal Sermayenin Boyutları

Genelde tek boyutlu bir kavram olarak ele alınıp çalışılmış olunmasına rağmen, sosyal sermayenin işleyişte ve uygulamada çok boyutlu bir kavram olduğu kabul edilmektedir. Bu boyutların her biri kavrama bir değer katmakla birlikte hiçbirisi tek başına kavramı tam anlamıyla anlatmaya yeterli değildir. Aslında tam da bu noktada sosyal sermayenin boyutlarının ne olduğunun ortaya koyulmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü literatürde, kavramın farklı boyutlarından her birisinin sosyal sermayenin kendisiymiş gibi ele alınması hatasına düşüldüğü görülmektedir. Esasen sosyal sermayeye ilişkin diğer konularda olduğu gibi, kavramın boyutları hakkında da literatürde bir fikir birliği bulunmamaktadır. Narayan ve Cassidy'e göre sosyal sermayenin; grubun nitelikleri, genelleştirilmiş kurallar, birliktelikler, girişkenlik, komşularla bağlantılar, gönüllülük ve güven olmak üzere yedi farklı boyutu vardır (Narayan ve Cassidy, 2001:67). Ancak temelde sosyal sermaye normlar, güven ve sosyal ağlar olmak üzere üç temel boyutu ile açıklanmaktadır. Bu kapsamda da sosyal sermayeyi bir toplumun üretkenliğini ve sağlıklı bir sosyal yapıya kavuşmasını sağlayan normlar, sosyal ağlar ve insanlar arası güven olarak tanımlamak mümkündür.

Normlar; toplumdaki ilişkilerce sağlanan ahlaki yargı ve standartları belirleyen normlar, kişileri ahlaki eylemlere sevk eden etkili yaptırımlardır. Bu etkili yaptırımlar sosyal sermaye literatüründe ayrı bir öneme sahiptirler. Normlara atfedilen bu önemin ardında normların sosyal sermayeyi üreten unsurlardan biri olarak görülmesi şeklindeki düşünce yatmaktadır (Rea-Holloway, 2008:25). Normların sosyal sermayeyi yaratma kapasitesi, onun toplumun yararı için bireylerin kendi çıkarlarından vazgeçmeyi öngörmesinden kaynaklanmakta, sosyal destek, statü, onur ve bunun gibi diğer ödüllerle desteklenen normlar, insanların kamu yararını gözetmesini gerektirmekte ve insanlar arasındaki bağları güçlendirmektedir (Özdemir, 2007:74). Normların, literatürde sosyal sermayeyi oluşturan bir unsur olarak ele alınmasının yanı sıra aynı zamanda normlar paylaşılan güven ve karşılıklılık duygusunun aracı mekanizması olarak da ele alınmaktadır. Bu düşünceye göre normlar, toplum tarafından sürdürülen resmi veya gayri resmi yerleşmiş ortak davranış kuralları olduğu için aktörlerin gelecekte nasıl davranacaklarını belirleyecektir (Özdemir, 2007: 71). Bu ise, gelecekteki belirsizliği ortadan kaldıracak ve güven duygusunun yerleşmesini sağlayacaktır. Sosyal sermayeyi üreten ve güveni yaratan bir faktör olarak normlara literatürde verilen bu önemi, Putnam'ın çalışmalarında da görmek mümkündür. Putnam'a göre normlar sayesinde herkes kurallara uymak zorunda kalacak bu duygu da sosyal sermayeyi ortaya çıkaracak aynı zamanda da sosyal sermaye kavramına kalıcılık sağlayacaktır (Rea-Holloway, 2008: 25).

Coleman, sosyal sermaye tartışmalarının merkezine aldığı normların ve güvenin sosyal yapının işleyişindeki rolünü, NewYork Mücevher Piyasası

örneğinden hareketle açıklamaktadır. Bu piyasada tüccarlar, herhangi bir önlem olmadan yüksek değerli mücevherlerini değiş tokuş ederler. Bu değiş tokuşu sağlayan en büyük kaynak, piyasada işlemleri gerçekleştirenlerin birbirlerine duydukları güvendir. Kapalı, sıkı ilişkilerin hakim olduğu bir yapıda hareket ediyor olmaları bu piyasaların üyelerini herhangi bir sahtekarlıktan alıkoymaktadır. Her üye, yakın ilişkilerin yaşandığı bir toplulukta, bir normu ihlal ettiği zaman topluluktan ve pazardan çıkarılacağını bilir. Yani bu toplulukta güven sayesinde değiş tokuş daha kolay yapılır, bireyler arası güven normu gelişmiştir. Bireyler norm ihlallerinde, bilginin yayılması sonucu topluluktaki herkesin bunu duyacağını ve kendilerine gerekli yaptırımların uygulanacağını bilirler (Özdemir, 2007: 76).

Güven; her ne kadar sosyal sermaye literatürünün en tartışmalı boyutlardan birisi olsa da Coleman, Putnam ve Bourdieu güveni, sosyal sermayenin temel ögesi olarak açıklamışlardır (Field, 2006: 91-92). Bazı araştırmacılar ise güveni, sosyal sermayenin bir ön koşulu, bir göstergesi, bir ürünü, ondan sağlanan yarar olduğu kadar, aynı zamanda diğer yararların elde edilmesini mümkün kılan unsurlardan birisi olarak görmektedir. Örneğin, Fukuyama ve Uslaner'de güven, sosyal sermayenin ana unsuru ve belki de kendisi haline gelir. Fukuyama'ya göre sosyal sermaye, "bir toplumda ya da bir toplumun belli bölümlerinde güvenin hüküm sürmesinden doğan kapasite" iken, Uslaner'e (1999) göre ise sosyal sermaye, "bir değerler sistemini, özellikle de sosyal güveni" yansıtmaktadır (Field, 2006: 88).

Toplumunda yaşamı kolaylaştıran güven aynı zamanda sözleşmelerden doğan boşluğu da doldurmaktadır. İstikrarlı bir toplumsal yaşamı oluşturmak ve korumak için sözleşmelerle, yaptırımlarla düzenlenmiş güvenilir sistemlere ihtiyaç vardır. Ancak bu hiçbir zaman tek başına yeterli olmamakta üstelik yüksek maliyetler içermektedir. Durkheim'in ifadesi ile "bir sözleşmede her şeyi sözleşmeye geçirmek de mümkün değildir"; nitelikli bir ortaklaşa yaşam, caydırıcı önlemlerin ötesinde gönüllü işbirliğini sağlayacak değerlerle oluşturulur. Bu anlamda güven, toplumun bütününe ilgilendiren yararlı sonuçlar için, bireyleri gönüllü olarak işbirliğine iten ve bu yolla iyi toplumun oluşturulmasını kolaylaştıran temel değerdir (Erdem ve Janset, 2003:9).

Güvenin oluşmaması ise, sosyal sermaye açısından bağlamın yoksullaşmasına, toplumun düşük sinerjiyle çalışmasına neden olmaktadır. Düşük güvenli bir toplumda ise ekonomik işlemlerin maliyetleri görece olarak yükselmekte ve işlemlerin standartlaşarak geniş alanlara yayılması zorlaşmakta, bu da sermaye piyasalarının gelişmesini ve mali kuruluşların etkin işleyişini engellemektedir (Sargut, 2006:107). Toplumda güvenin ne boyutlarda gerçekleşeceği ise toplumsal yapının özelliklerine göre belirlenecektir. Buna göre (Özdemir, 2007);

- Grubun homojenliği arttıkça güven daha yüksek seviyelerde gerçekleşecektir. Yani grup, gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve kültürel değerler bakımından birbirine benzeyen insanlardan meydana geliyorsa bu insanlar arasında güven üst düzeyde gerçekleşecektir,
- Sosyal ağın, daha büyük bağlantılara sahip olması durumunda da güven daha yüksek seviyelerde gerçekleşecektir. Eğer insanlar kendilerini çevreleyen bir sosyal ağ içerisinde rahat hareket etme alanları buluyorlarsa, yani içerisinde buldukları ortam kendilerini kısıtlamıyorsa güvenin üst düzeyde gerçekleşmesi mümkün olacaktır,
- Bir toplumda farklılaşma seviyesi arttıkça güven seviyesi de düşecektir. Modern yaşamla birlikte dış dünyanın artan karmaşıklığı bireyde “temel güven” duygusunun oluşması yönünde en büyük engellerden biri olmuştur.
- Sosyal değişikliğin artması da güven seviyesinde bir azalmaya yol açabilir. İnsanların yaşamlarında meydana gelen hızlı değişimler, insanlar arasında güvenin azalması ile sonuçlanabilir.

Sosyal ağlar; sosyal sermaye literatüründeki bir başka merkezi unsurdan birisidir ki sosyal sermayenin hemen hemen tüm tanımları bireyler arasında ya da bireylerle gruplar arasındaki ağlara atıflar üzerinden yapılmaktadır. Örneğin hem Bourdieu hem Coleman hem de Putnam kendi sosyal sermaye tanımlarında ağların önemine işaret etmektedirler. Coleman’a göre, sosyal sermaye bireyler arasındaki ilişki yapılarında var olmakta, diğer bir ifadeyle sosyal sermaye ağlara katılımın kolektif bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bourdieu’ya göre ise ağlar, yalnız sosyal sermayenin ne olduğunun anlaşılmasıyla ilgili bir şey değildir, buna ilaveten sosyal ağlar arzulanan sonuçlara ulaşmada sosyal sermayenin nasıl kullanıldığını açıklamada da anahtar bir değişkendir. Bourdieu ve Coleman’a ilaveten, Putnam da sosyal sermaye kavramsallaştırmasında ağlara önem vermektedir. Putnam’a göre ağlar, genelleştirilmiş karşılıklılığı kolaylaştıracak ve karşılıklı güveni güçlendirecektir. Bunun sonucu olarak da başarılı ağ yapılarında işbirliği ve iletişim kolaylaşacak ve bireylerin kolektif eylemlerde bulunma olasılığı artacaktır (Ferlander, 2007: 52-53). Putnam’a göre, tersi bir durumda, yani toplumdaki bağların azalması durumunda ise toplumun sosyal sermaye miktarında bir azalma yaşanacaktır (ReaHolloway, 2008: 27).

Cohen ve Prusak’a göre de sosyal sermaye bağlantılarıyla ilgilidir ve ağlar da insanlar arasındaki bu bağlantıların kendilerini en açık şekilde ortaya koyuş biçimleridir. Sosyal ağlar, sadece tanışıklıklardan ibaret bir şey değildir ve birçok insanı tanıyarak olmak da tek başına, bir ağın mutlaka bir parçası haline gelmek demek değildir. Ağ üyeliği daha aktif bir özelliktir ve bir miktar zaman, enerji ve duygu yatırımı gerektirmekte, güçlü bir

karşılıklılık potansiyeli içermektedir (Cohen ve Prusak, 2001: 84-87). Benzer şekilde Burt de kendisinin “yapısal boşluklar” olarak isimlendirdiği bağların belirli biçimlerinin eylem ve hareketliliği kolaylaştırdığını ileri sürmektedir (ReaHolloway, 2008: 26-27). İster sosyal sermayenin bir ön şartı isterse de bir sonucu olarak kabul görsün ağlar, sosyal sermayenin en önemli unsurudur. Heidt’in “bireyleri, grupları ve örgütleri çevreleyen kaynaklar ya da sosyal ilişkiler ağı ve bu ağlardaki bağların nitelikleri” olarak tanımladığı ağları, Fukuyama “sıradan piyasa işlemleri için gerekli olanların ötesine geçen, gayri resmi normları ve değerleri paylaşan bireysel aktörlerden oluşan bir grup” olarak tanımlamaktadır. ReaHolloway’a göre ise, sosyal ağlar aralarındaki bağlantı kümelerini değiş tokuş eden bireylere, bağlantılırsa grup üyeleri arasındaki ilişkilerin, aktivitelerin, birlikteliklerin, düşüncelerin ve paylaşılan tecrübelerin bir bileşimine atıfta bulunmaktadır.

1.4. Sosyal Sermayenin Ölçümlenmesine İlişkin Çalışmalar

Ölçme, nesne ve olaylara kurallara uygun olarak sayıların tayin edilmesidir. Sayı sistemi içinde önceden belirlenen sayılar arasındaki ilişkiler ve sayılar aracılığıyla gerçek dünya olaylarını temsil eden özel bir dildir. Adam ve Roncevic (2003)’e göre, sosyal sermaye literatüründe ölçüm problemi, sosyal sermayenin sonuçları, biçimleri ve kaynakları arasındaki ilişkiyle ifade edilir. Fakat bu ilişkiyi oluşturan sosyal sermayenin bağımlı ve bağımsız değişkenlerinin neler olduğu konuları hala bir çözüme kavuşmamıştır. Aşağıda literatürde sosyal sermayenin ölçümlenmesine yönelik ölçek geliştirmeyi esas alan bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik çalışmalarda en sık kullanılan araçlardan birisi, “Putnam Enstrümanı” olarak da isimlendirilen, Putnam’ın geliştirdiği indekstir. Putnam’ın sosyal sermaye ölçümünün iki temel bileşeni vardır. Bunlardan ilki güven düzeyinin ölçümü diğer ise sosyal ağların gücüdür. Putnam güven düzeyini “Dünya Değerler Anketi”nde yer alan güven düzeyini belirlemeye yönelik sorulardan hareketle, sosyal ağların gücünü ise dernekler, okul aile birlikleri, dini cemaatler, yardım dernekleri gibi formel gruplara üyelik sayısı ile ölçmeye çalışmaktadır (Winter, 2000: 10). Narayan ve Cassidy (2001) grubun nitelikleri, genelleştirilmiş normlar, birliktelikler, girişkenlik, komşuluk bağlantıları, gönüllülük ve güven olmak üzere sosyal sermayenin yedi farklı boyutunu tespit etmişlerdir. Onlara göre sosyal sermayenin bu farklı boyutlarından her birini ölçmeye yönelik sorulardan hareket edilerek bütüne ulaşmak, yani sosyal sermayeyi ölçmek mümkündür. Grootaert, Narayan, Jones ve Woolcock (2004) gibi sosyal sermaye literatürünün önemli isimleri, Dünya Bankası için hazırladıkları “Measuring Social Capital: A Integrated Questionnaire” isimli çalışmalarında sosyal sermayeyi ölçmeye yönelik bütünleşik bir anket çalışması hazırlamışlardır. Bu çalışmada, grup ve ağlar, güven ve dayanışma, kolektif eylem ve işbirliği, enformasyon ve iletişim,

sosyal bütünleşme, güçlendirme ve politik eylem ana başlıkları çerçevesinde geliştirdikleri sorular aracılığıyla sosyal sermaye ölçümlenmeye çalışılmaktadır.

Sosyal sermayenin ölçülmesine yönelik en yaygın çalışma Dünya Değerler Anketi (DDA) çalışmasıdır. Toplumların birçok yönünü ölçmeye yönelik yapılan bu çalışmanın bileşenlerinden birisi toplumsal güveni ölçmektir. Bu amaçla insanlara, “sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiç bir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir” şeklinde sorular sorulmakta, verilen cevap eğer, “evet insanların çoğuna güvenilebilir” şeklinde oluşuyorsa bu toplumun güven düzeyinin yüksek, eğer “dikkatli olmak gerekir” seçeneği öne çıkıyorsa güven düzeyinin düşük olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Paldam’a (2000) göre eğer sosyal sermaye makro düzeyde ölçülmek isteniyorsa incelenmesi gereken göstergeler; i) Demokrasinin pozitif ölçümleri (basın özgürlüğü, insan hakları, politik haklar gibi), ii) Bireylerin ve onların çalışma haklarının yasal düzeyde korunmasına ilişkin ölçümler (mahkemelerin bağımsızlığı, mülkiyet haklarının korunması, hukukun ve yasal kurumların şeffaflığı gibi.), iii) Bunların yokluğunun negatif ölçümleri (suç oranları, yolsuzluk, sivil ve politik şiddetin görünme oranı, politik istikrarsızlık gibi üç farklı göstergenin mutlaka analiz edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Filiztekin (2009) tarafından Türkiye’de bölgelerin rekabet edebilirliklerinin ölçülmesine yönelik yapılan çalışmada sosyal sermaye endeksi hesaplanmıştır. Sosyal sermaye endeksi için hane halkı büyüklüğü, 100 bin kişi başına doktor ve sinema sayısı, bin kişi başına gazete tirajı sayısı, kız okullaşma oranı, bin kişi başına STK sayısı, kişi başına konut elektrik tüketimi, net göç oranı ve okuma yazma oranı olmak üzere dokuz değişken kullanılmıştır. Murat Kara’nın (2008) çalışmasında bölgesel rekabet edebilirlik kapsamında rekabetçilik kavramı iktisadi yapı, yenilikçilik kapasitesi, altyapı ve erişilebilirlik, beşeri sermaye ve sosyal sermaye olmak üzere beş alt başlıkta değerlendirmiştir. Çalışmada sosyal sermaye değişkeni olarak on bin kişiye düşen vakıf ve dernek sayısı seçilmiştir. Ergin (2009) tarafından Konya’da faaliyet gösteren sanayi işletmelerindeki yöneticiler kapsamında sosyal sermayenin ölçümüne yönelik bir araştırma yapılmıştır. Anket yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada, Putnam’ın sosyal sermaye enstrümanları olarak tanımladığı “sosyal ağlar”, “güven” ve “ilişkiler” temel alınarak üç bölümde sorular sorulmuştur. Keskin (2008) tarafından Erzurum Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı 309 kişiye anket uygulaması şeklinde bir araştırma yapılmıştır. Sosyal sermayenin göstergelerinden olan güven, resmi ve gayri resmi sosyal ağlara katılım ile yardımlaşma ve ortak işbirliği düzeyi ölçülmüştür. Tüysüz (2011) tarafından yapılan çalışmada Türkiye’de Düzey 2 bölgelerine ait sosyal sermaye göstergelerine Temel Bileşenler Analizi uygulanarak bölgesel bazda sosyal sermaye endeksi hesaplanması amaçlanmıştır. Çalışmada kullanılan

ve sosyal sermaye kavramını etkilediği düşünölen değişkenler; seçimlere katılım oranı, dernek sayısı, intihar oranı, gazete ve dergi tirajı, eğitimli nüfus oranı, net göç hızı, elektrik kayıp-kaçak oranı, boşanma oranı ve vergi tahakkuk tahsilatı oranıdır.

Araştırmacılar tarafından sosyal sermayenin ölçömlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda anket yoluyla toplumdaki güven unsuru ölçölmeye ya da seçimlere katılım oranı, dernek sayısı, eğitimli nüfus oranı gibi ortak bir takım toplumsal göstergelerden hareketle toplumların sosyal sermaye düzeyleri hesaplanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

2. ARAŞTIRMA

2.1. Araştırmanın Amacı, Örnekleme Ve Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışmanın amacı işletmelerde sosyal sermayenin ölçömlenmesi ve raporlanmasına yönelik bir araştırma gerçekleştirmektir. Bu amaçla beyaz et sektöründe faaliyet gösteren bir işletmenin 150 çalışanı üzerinde anket uygulanmıştır. Çalışanlar işletmenin üretim kısmında görev yapan işçilerdir. Araştırmanın işletme personelinin tamamını kapsayacak şekilde idari kısımda çalışanlara uygulanamamış olması bir kısıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma anketinde 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır. Anket çalışanlara bizzat verilerek uygulanmış ve uygulama sonunda elden toplanmıştır. Anket formu 5’i demografik olmak üzere toplam 33 sorudan oluşmaktadır. Ankette sosyal ağlara ilişkin 15, güvene ilişkin 7 ve normlara ilişkin 6 soru yer almaktadır. (EK 1: Anket Formu). Anket formunda yer alan sorular “Dünya Değerler Anketi” soru formu esas alınarak hazırlanmıştır. Dünya Değerler Anketinde insanlara, “sizce genelde insanların çoğuna güvenilebilir mi? Yoksa başkalarıyla herhangi bir ilişki kurarken veya bir iş yaparken hiç bir zaman dikkati elden bırakmamak mı gerekir” tarzında sorular sorulmaktadır. Bu soruya verilen cevap eğer, “evet insanların çoğuna güvenilebilir” şeklinde oluşuyorsa bu toplumun güven düzeyinin yüksek, “dikkatli olmak gerekir” seçeneği öne çıkarsa da toplumun düşük güvenli bir toplum olduğu anlaşılmaktadır. Anket uygulanan 150 şirket çalışanından 10 çalışanın anket formunda eksik bilgi olduğu için analize dahil edilmemiştir. Elde edilen verilerin analizinde SPSS 15 istatistik programı kullanılmış ve veriler faktör analizine tabi tutulmuştur.

2.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.2.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya ilişkin demografik bulgular aşağıda Tablo.2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırma Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Cinsiyet	Frekans	%	Medeni Durum	Frekans	%
Erkek	126	90	Bekar	38	27
Kadın	14	10	Evli	102	73
Toplam	140	100	Toplam	140	100
Eğitim Durumu	Frekans	%	Çalışma Süresi	Frekans	%
Ortaöğrenim	50	35	1-3 yıl	70	50
Önlisans	50	35	4-7 yıl	50	35
Lisans	37	29	8-10 yıl	16	13
Yüksek Lisans ve Doktora	3	1	10 ve üzeri	4	2
Toplam	140	100	Toplam	140	100

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere araştırmaya katılanların 14’ü kadın (%10’u), 126’sı (%90’ı) erkektir. İşletmede çoğunluk olarak erkek çalışanların olduğu söylenebilir. 126 erkek çalışandan 36’sı bekar 90’ı evli, 14 kadın çalışandan ise 12’si evli ve 2’si bekindir. Ankete katılanların 17’si (%12) 16-19 yaş aralığında, 37’si (%26) 20-24 yaş aralığında, 66’sı (%47) 25-29 yaş aralığında, 10’u (%8) 30-34 yaş aralığında, 7’si (%6) 35-39 yaş aralığında ve 3 kişi (%1) 40 yaş ve üzerindedir. İşletmenin genç bir çalışan profiline sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ankete katılanlardan 70 kişi (%50) 1-3 yıl arası çalışma süresine sahipken, 50 kişi (%35) 4-8 yıl arası, 16 kişi (%13) 7-10 yıl ve 4 kişi (%2) 10 yıl ve üzerinde bir çalışma süresine sahiptir.

2.2.2. Araştırmaya Yönelik Ön Analizler

Araştırmada güvenilirlik, bir testin veya ölçeğin ölçmek istediği konuyu tutarlı ve istikrarlı bir biçimde ölçme derecesidir. Güvenilir bir test veya ölçek benzer şartlarda tekrar uygulandığında benzer sonuçları verir (Altunışık vd., 2005:114). Güvenilirlik katsayılarından sıklıkla kullanılan “Cronbach Alfa” katsayısıdır. Sosyal sermayeye ilişkin anket sorularının güvenilirliğini ölçen Cronbach α değeri (0.832) ifadelerin daha önce belirlenen, ilgili oldukları boyutların ölçülmesine anlamlı bir biçimde katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. Cronbach α değeri normlara dayalı sorularda, 0.832, sosyal ağlara dayalı sorularda 0.613 ve güvene dayalı sorularda ise 0.761 olarak elde edilmiştir. Çalışmada örnek alınan kütlelin yeterliliğini test etmek için Kaiser- Meyer-Olkin (KMO) ve verilerin

uygunluğunu test etmek için de Barlett's Test of Sphericity uygulanmıştır. KMO ve Bartlett's Testleri sonucu aşağıda Tablo.3'de yer almaktadır.

Tablo 3: KMO ve Bartlett's Testleri

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.	.810
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square
	df
	Sig.
	155.457
	528
	.000

KMO test ölçümünün 0.810 olması, araştırma verilerinin faktör analizi için uygunluğunu ve örneklemin yeterli olduğunu, Barlett testinde ise anlamlılığın $p < 0,000$ olması, araştırma verilerinden anlamlı faktörler elde edilebileceğini göstermektedir. İşletmelerde sosyal sermayenin ölçülmesi ve raporlanmasına yönelik yapılan bu çalışmada aralarında ilişki bulunduğunu düşündüğümüz cevapların anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmak amacıyla faktör analizi uygulanmıştır (Temel bileşenler analizi, varimax rotasyonu).

Aşağıda yer alan tablo 4'de temel değişkenlerin özdeğerleri yer almaktadır.

Tablo 4: Temel Değişkenler Tablosu

Bileşen	Özdeğerler		
	Total	% Varyans	Birikimli
Güven	6.09491	60.469	60.469
Normlar	3.37793	25.236	85.705
Sosyal ağlar	2.86881	14.295	100.000

Faktör sayısı belirlenirken özdeğeri 1'den büyük ve varyansı açıklama oranı en yüksek bileşenler dikkate alınmıştır. Tablo 4'ten görülebileceği gibi elde edilen temel değişkenlerden üçünün de özdeğeri birden büyüktür. Birinci değişken toplam varyansın %60.469'unu, ikinci temel değişken toplam varyansın %25.236'sını, üçüncü temel değişken ise toplam varyansın %14.295'ini açıklamaktadır.

2.2.3. Sosyal Sermaye Endeksinin Oluşturulması

Endeks basitçe bir tür göstergedir. Bu gösterge bir veya daha fazla değişkenin bulunduğu ortamdaki hareketlerden ibaret olan oransal değişimi ölçmede kullanılır. İşletmelerde sosyal sermaye endeksi rekabet koşulları altında işletmeler arası farklılığı ortaya koyan bir gösterge olacaktır. Araştırma kapsamındaki işletmenin sosyal sermaye endeksinin oluşturabilmek amacıyla değişkenlerin bileşenler üzerinde ne kadar ağırlığının olduğunu gösteren temel bileşenlere ait yük değerleri hesaplanmıştır. Temel bileşenlerin yük matrisi aşağıda yer alan tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 5: Temel Bileşenler Yük Matrisi

Bileşen	Değişkenler			
	(1) Güven	(2) Normlar	(3) Sosyal Ağlar	(4) Demografik Özellikler
Güven	0.522	0.347	0.489	0.468
Normlar	0.247	-0.189	-0.023	0.158
Sosyal ağlar	-0.233	0.842	0.029	-0.140

Tablo 5’de yer alan temel bileşen yükleri sadece değişkenlerin temel bileşenlerdeki ağırlıklarını vermekle kalmayıp, aynı zamanda bu ağırlıkların yönünü de belirtmektedir. Tabloda değişken bir, güven sorularının bileşen ağırlıklarını, değişken iki normlar sorularının bileşen ağırlıklarını, değişken üç sosyal ağlar sorularının bileşen ağırlıklarını ve değişken dört ise demografik soruların bileşen ağırlıklarını temsil etmektedir. Temel bileşen yükü negatif değer almış ise, zıt yönde bir ilişki; pozitif değer almış ise aynı yönde bir ilişki mevcuttur. Söz konusu ilişki, kavramsal olarak temel bileşenlerin açıkladığı boyut ile değişkenler arasında görülen istatistiksel bağıntı yapısıdır. Tablo 5’de değişkenlerin ağırlıkları bileşenlere ait soruların, her bir bileşen üzerindeki korelasyonel bağlantıları hesaplanarak bulunmuştur. Değişkenler sırasıyla güven unsurunu ölçen soruların, normların, sosyal ağların ve son olarak da demografik özelliklerin yük matrislerini göstermektedir.

Analiz sonucunda elde edilen ve özdeğerleri birden büyük üç temel bileşen varyans açıklama oranlarına göre ağırlık toplamı bir olacak şekilde ağırlıklandırılarak sosyal sermaye endeksi (SSE) elde edilmektedir (Tatlıdil, 2010: 35). Buna göre sosyal sermaye endeksi;

$$SSE= Q_1(Y_1)+ Q_2(Y_2)+ Q_3(Y_3)$$

$$Q_1= 60.469/100.000= 0.604$$

$$Q_2= 25.236/100.000= 0.253$$

$$Q_3= 14.295/100.000= 0.143$$

Endekste yer alan ifadelerden;

Q₁: güven unsurunun yüzdelik varyansı,

Q₂: normlar unsurunun yüzdelik varyansı ve

Q₃: ise sosyal ağlar unsurunun yüzdelik varyansını ifade etmektedir.

Y_{1,2,3}: Varyansı açıklamada özdeğeri 1’den büyük bileşenleri ifade etmektedir.

Araştırma kapsamındaki işletmede sosyal sermayeyi açıklayan üç temel bileşen denklemi yük değerleri kullanılarak aşağıdaki gibi oluşturulmaktadır.

$$SSE= 0.604Y_1+0.253Y_2+0.143Y_3$$

$$Y_1= [0.522Z_1+0.347Z_2+0.489Z_3+0.468Z_4]$$

$$Y_2 = [0.247Z_1 - 0.189Z_2 - 0.023Z_3 + 0.158Z_4]$$

$$Y_3 = [-0.233Z_1 + 0.842Z_2 + 0.028Z_3 - 0.140Z_4]$$

Burada;

SSE = İşletmenin sosyal sermaye endeksini,

Z = değişkenleri (Z_1 =Güven, Z_2 =Normlar, Z_3 =Sosyal Ağlar ve Z_4 =Demografik özellikler)

1,2,3...n= değişken sırasını göstermektedir.

Çalışmada sosyal sermayenin belirleyicileri olarak alınan güven, normlar, sosyal ağlar ve demografik değişkenlere ilişkin ortalama değerler sırasıyla; 3,3196; 3,3812; 3,3551 ve 2,11'dir. Aşağıda ortalama değerlerden hareketle işletmenin sosyal sermaye endeks değeri hesaplanmıştır.

$$Y_1 = [0.522 (3.3196) + 0.347 (3.3812) + 0.489 (3.3551) + 0.468 (2.11)]$$

$$Y_1 = \mathbf{5.5342}$$

$$Y_2 = [0.247(3.3196) - 0.189(3.3812) - 0.023(3.3551) + 0.158(2.11)]$$

$$Y_2 = \mathbf{0.4371}$$

$$Y_3 = [-0.233(3.3196) + 0.842(3.3812) + 0.028(3.3551) - 0.140(2.11)]$$

$$Y_3 = \mathbf{1.8720}$$

O halde işletmenin sosyal sermaye endeks değeri;

$$\mathbf{SSE = 0.604 (5.5342) + 0.253 (0.4371) + 0.143 (1.8720)}$$

$$\mathbf{SSE = 3.7209}$$

İşletmenin sosyal sermaye endeks değeri 3.7209 olarak hesaplanmıştır. Endeks değeri pozitif veya negatif değer alabilir. Endeks değerinin yüksek olması sosyal sermayenin fazlalığına düşük olması ise sosyal sermayenin işletmede yetersizliğine işaret etmektedir. Çalışmada endeks değeri sosyal sermayenin belirleyicisi olarak alınan değişkenlerin ortalama değerleri alınarak hesaplanmıştır. Sosyal sermayenin belirleyicileri olarak kabul edilen değişkenlerin (normlar, güven, sosyal ağlar ve demografik özellikler) en azından işletmeler arası karşılaştırma yapılabilmesi için bölgesel ve sektörel bazda ortalama değerlerin bilinmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca işletmenin piyasa değerinin işletmenin defter değerine veya varlıkların yerine koyma değerine oranlanması suretiyle bulunacak değer ile sosyal sermaye endeks değerinin karşılıklı değerlendirilmesi daha anlamlı sonuçlara ulaşılması açısından yararlı olacaktır. Bulunacak değerden anlamlı sonuçlara ulaşılabilmesi için aynı sektörde faaliyet gösteren işletmeler için karşılaştırma yapılması daha uygundur.

Çalışmada endeks değerinin tutar olarak ifade edilmesi ve böylelikle işletmenin sosyal sermaye değerinin muhasebeleştirilmesi ve mali tablolarda raporlanabilmesi amacıyla belirli bir hesaplama esası getirilmesi gerekmektedir. Bu standart esasa ilişkin önerilerimiz aşağıda yer aldığı gibidir.

- Bölgesel bazda veya işletmenin faaliyette bulunduğu sektörel bazda çeşitli sosyal sermaye endeks değerlerine karşılık gelen bir sosyal sermaye tutarı belirlenebilir,
- İşletmenin piyasa değeri ile defter değeri veya varlıkların yerine koyma değeri arasındaki farkın, endeks değerleri için belirlenecek belirli bir yüzdesi işletmenin sosyal sermaye değeri olarak belirlenebilir,
- İşletmenin maddi olmayan duran varlık tutarının her bir endeks değeri için belirlenecek belirli bir yüzdesi işletmenin sosyal sermaye değeri olarak belirlenebilir.

Endeks, hesaplaması yapılan işletme için geçerli olup endeks değerleri belirli aralıklarla (sürelerle) yeniden hesaplanabilir. Bu hesaplama değerlendirme günü yapılabileceği gibi çıkar gruplarına raporlama yapıldığı zaman aralıklarında da yapılabilir.

2.2.4. Sosyal Sermaye Değerinin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması

Finansal raporlar, bir kurumun varlık ve kaynak yapısı, faaliyet sonuçları, dönem karının oluşumu ve kullanımı gibi konularda bilgiler ihtiva edecek şekilde muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenmektedir. Finansal raporların düzenlenme amacı, söz konusu finansal durum, faaliyet sonucu ve diğer hususların işletme ile ilgili çıkar gruplarının istifadesine sunulması ve ilgililerin işletme hakkında bilgi sahibi olmalarının sağlanmasıdır. İşletme değerinin bir bütün olarak görülebilmesi için sosyal değerlerin bilânçolara aktarılması gerekir. Muhasebede ölçme, bir işletmenin geçmişteki, şimdiki veya gelecekteki ekonomik faaliyetlerine, geçmişteki veya şimdiki gözlemlere dayanılarak ve kurallara uygun olarak sayıların tayin edilmesidir (Akdoğan ve Tenker, 2007:38).

Sosyal sermayenin unsurlarını raporlamaya dayanan yaklaşımlar, finansal verileri kullanan yaklaşımların aksine, işletmenin sosyal sermayesini oluşturan unsurları bulmayı ve bu unsurlarda zaman içinde oluşan gelişmeleri izleyerek, işletme içi ve işletmeler arası karşılaştırmalara olanak verecek şekilde raporlamayı amaçlamaktadır. Sosyal sermayenin muhasebeleştirilmesi ise üç temel değişimi gerekli kılmıştır. Bunlar (Seidler, 1975: 193) ;

- İşletmelerde sosyal sermaye düzeyini ve işletmeler arası sosyal sermaye farkını ortaya koyabilecek muhasebe ölçülerine gereksinim,
- Uzun dönemde insan yeteneklerine, bilgi temeline ve işletmenin bilgi kapasitesine yapılan yatırımın getirisini ölçebilme gereksinimi,
- İnsan yeteneklerine, bilgi temeline ve teknolojik kapasiteye yapılan yatırımları yönetmek için daha iyi araçlara gereksinim.

Sosyal sermayenin de bir değer olarak işletmenin mali tablolarında gösterilmesi ekonomik gerçeklik ve doğru, şeffaf bir sunum (raporlama) açısından gerekli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansal tablolar, bir kurumun varlık ve kaynak yapısı, faaliyet sonuçları, dönem karının oluşumu ve kullanımı gibi konularda bilgiler ihtiva edecek şekilde muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenen tablolardır.

Maddi olmayan duran varlıklar, fiziki niteliği olmayan, tanımlanabilir, kontrol edilebilir, maliyeti güvenilir biçimde ölçülebilen ve gelecekte ekonomik bir fayda sağlayacak olması beklenen parasal olmayan varlıklardır. Günümüzde yaygın bir kullanım alanı bulan Uluslararası Muhasebe Standartlarından ve onun Türkçeye çevrilmiş hali olan 38 nolu “Maddi Olmayan Duran Varlıklara” ilişkin Türkiye Muhasebe Standardına göre maddi olmayan duran varlıklarla ilgili muhasebeleştirme yöntemlerini belirlemektir. Bu standart, işletmenin, bir maddi olmayan duran varlığı sadece ve sadece belirlenmiş kriterlerin sağlanmış olması durumunda muhasebeleştirmesini zorunlu kılmaktadır. Standart, ayrıca, maddi olmayan duran varlıkların defter değerinin nasıl ölçüleceğini belirleyip, maddi olmayan duran varlıklarla ilgili bazı özel açıklamalar yapılmasını gerektirir (Sürmen ve Aygün, 2005:41). Standarda göre varlık; geçmişteki bazı olayların sonucu olarak işletme tarafından kontrol edilen ve işletmeye gelecekte ekonomik fayda sağlaması beklenen bir kaynaktır. Varlığın tanımı, bir işletmenin geçmiş olayların sonucu olarak kaynağı kontrol etmesini gerektirir. Bu nedenle, maddi olmayan duran varlık da muhasebeleştirilmeden önce kontrol edilmelidir. Bir işletmenin ilgili varlıktan ortaya çıkan gelecekteki ekonomik faydaları kullanabilme ve başkalarının bu faydalara erişimini kısıtlama gücünün olması durumunda işletme varlığı kontrol ediyor demektir. Buda ancak yasal düzelmeler çerçevesinde mümkündür. Standarda göre bir kalemin maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilmesi için aşağıda yer alan kriterleri taşıması gerekmektedir (TMS:38). Buna göre;

- Varlıkla ilişkilendirilen gelecekte beklenen ekonomik faydaların işletmeye girişinin muhtemel olması,
- Varlığın maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi durumunda.

Gelecekte beklenen ekonomik faydaların gerçekleşme olasılığı, ilgili varlığın yararlı ömrü boyunca mevcut olacak ekonomik koşullarla ilgili yönetimin en iyi tahminini yansıtan makul ve desteklenebilir varsayımlar kullanılması suretiyle değerlendirilmelidir. Anlaşılabileceği üzere maddi olmayan duran varlık, gelecekte işletmeye ekonomik faydalar sağlamalıdır. Bir maddi olmayan duran varlıktan elde edilmesi beklenen gelecekteki ekonomik faydalar aşağıdaki unsurları içerebilir. Bunlar (<http://www.tmsk.org.tr/>, TMS:38);

- Ürünlerin ve hizmetlerin satışından elde edilen gelir,
- Maliyet tasarrufları,
- İşletme tarafından varlıkların kullanılmasından kaynaklanan diğer faydalar.

Maddi olmayan duran varlık ilk muhasebeleştirilmesi sırasında maliyet bedeliyle ölçülür. Bir maddi olmayan duran varlığın maliyeti, bir varlığın elde edilmesinde veya inşasında ödenen nakit veya nakit benzerlerini veya verilen diğer bedellerin gerçeğe uygun değerini ifade eder veya bu maliyet belli durumlarda diğer standartların özel hükümleri uyarınca ilk muhasebeleştirme sırasında ilgili varlığa atfedilebilen tutardır. Maddi olmayan duran varlığın maliyeti varlığın hangi yolla oluştuğuna bağlıdır. Maddi olmayan duran varlığın oluşabileceği yollar ise;

- Ayrı olarak elde etme,
- İşletme birleşmesinin bir parçası olarak elde etme,
- Devlet teşviki yoluyla elde etme,
- Varlıkların takası,
- İşletme içinde yaratılmak suretiyle,
- İşletme içinde yaratılan şerefiye,

İşletme içi yaratılan maddi olmayan duran varlığın maliyeti; maddi olmayan duran varlığın aşağıdaki muhasebeleştirme kriterlerini ilk defa sağladığı tarihten itibaren yapılan harcamaların toplamıdır. Bu muhasebeleştirme kriterleri aşağıda yer aldığı gibidir;

- İşletmenin bir maddi olmayan duran varlığı ayrı olarak elde etmek için ödediği fiyat, varlıktan beklenen gelecekteki ekonomik faydaların işletme tarafından elde edilme olasılığı ile ilgili işletmenin beklentilerini yansıtır, diğer bir deyişle, söz konusu olasılığın etkisi varlığın maliyetine yansıtılır. Olasılıkla ilgili muhasebeleştirme kriteri, ayrı olarak elde edilen maddi olmayan duran varlıklar açısından her zaman için sağlanmış kabul edilir.
- Maliyetin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi,

- İşletme içinde yaratılan maddi olmayan duran varlığa ilişkin geliştirme safhasındaki bütün koşulların karşılanmasıdır.

Bir maddi olmayan duran varlıkla ilgili daha önceden gider olarak muhasebeleştirilen harcamalar daha sonraki bir tarihte maddi olmayan duran varlığın maliyetinin bir parçası olarak muhasebeleştirilmemelidir. Maliyet işletme içi yaratılan maddi olmayan duran varlığın maliyeti, yönetim tarafından amaçlanan şekilde çalışabilmesi için ilgili varlığın yaratılması, üretilmesi ve hazırlanmasında gerekli olan ve varlıkla doğrudan ilişkilendirilebilen maliyetlerin tümünü içerir. Varlıkla doğrudan ilişkilendirilebilen ve maliyete dahil olan unsurlara aşağıdaki örnekler verilebilir;

- Maddi olmayan duran varlığın oluşturulmasında kullanılan veya tüketilen malzeme ve hizmet maliyetleri,
- Maddi olmayan duran varlığın oluşturulmasından kaynaklanan çalışanlara sağlanan faydalara ilişkin maliyetler (TMS 19: Çalışanlara sağlanan faydalar standardında belirtildiği şekilde),
- Yasal bir hakkın tesciline ilişkin ödemeler,
- Maddi olmayan duran varlığın oluşturulmasında kullanılan patentlerin ve lisansların itfa payları.

Maddi olmayan duran varlığın ilk muhasebeleştirme sonrasında varlığın izlenmesinde; maliyet yöntemi veya yeniden değerlendirme yöntemi kullanılabilir. Bir işletmenin maliyet yöntemini seçmesi durumunda, ilk muhasebeleştirmeden sonra, maddi olmayan duran bir varlık maliyetinden tüm birikmiş itfa ve değer düşüklüğü zararları düşülmüş olarak izlenir. Yeniden değerlendirilmiş tutar, varlığın yeniden değerlendirme tarihindeki gerçeğe uygun değerinden her türlü daha sonraki birikmiş itfa ve değer düşüklüğü zararlarının tamamı düşüldükten sonra hesaplanan tutarıdır. Yeniden değerlendirme yapmak için, gerçeğe uygun değer, aktif bir piyasa ile ilişkilendirilmek suretiyle belirlenmelidir. Yeniden değerlendirme işlemleri, bilanço tarihinde varlığın defter değerinin gerçeğe uygun değerinden önemli ölçüde farklılık göstermemesi açısından düzenli olarak yapılır. Yeniden değerlendirme yöntemi aşağıda belirtilen durumlara izin vermez. Bunlar;

- Daha önce varlık olarak muhasebeleştirilmeyen maddi olmayan duran varlıkların yeniden değerlendirilmesine,
- Maddi olmayan duran varlıkların maliyet tutarı dışında bir tutardan muhasebeleştirilmesine.

Varlığın işletmeye net nakit girişi sağlaması beklenen süre için öngörülebilir bir sınır olmaması durumunda, maddi olmayan duran varlık sınırsız bir yararlı ömre sahip olduğu kabul edilir ve itfa edilmez (<http://www.denetimnet.net>, pdf).

İşletme, sosyal sermaye değerinden gelecekte sağlayacağı ekonomik faydalar üzerinde yetersiz bir kontrole sahip olması halinde ve ayrıca sosyal

sermaye değerinin kullanımı ve gelecekteki ekonomik faydanın elde edilmesi yasal olarak korunmadıkça standart kapsamında bir maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilmeyecektir. Bununla birlikte sosyal sermaye değerinden gelecekteki ekonomik yararları kontrol altında tutabildiğine ilişkin kanıt bulunması ve sosyal sermaye değerinin kullanımı ve gelecekteki ekonomik faydanın elde edilmesi yasal olarak korunması halinde standart kapsamında bir maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilebilecektir. Bu çerçevede çıkar gruplarının bilgi ihtiyacının doğru bir şekilde karşılanabilmesi için, işletmenin bir bütün olarak değerlendirilerek gerek maddi varlıkların gerekse maddi olmayan (sosyal) varlıkların mali tablolarda gerçek değerleri ile sunulması gerekir. Bunun için işletmenin sahip olduğu maddi olmayan varlıklarının değerleri ölçülerek mali tablolarda sunulması, hem işletme gerçek değerinin tespiti hem de işletme hakkında karar alıcıların kararlarının doğruluğu açısından kaçınılmazdır (Önce, 1999:56). Bu bağlamda maddi olmayan varlık tanımına uyan, ölçülebilen ve muhasebeleştirme kriterlerini sağlayan sosyal sermaye değerleri bilançoda bir varlık kalemi olarak, buna karşın maddi olmayan duran varlık kapsamında değerlendirilemeyen sosyal sermaye ölçümlenmeleri gerçek, doğru ve şeffaf bilgi sunumu açısından bilanço dipnotlarında açıklanmalıdır.

Bugün işletmeler için hazırlanan bilançolar işletmenin gerek gerçek değerini ortaya koymada gerekse işletmelerin sahip oldukları sosyal varlıkların (bir bütün olarak maddi olmayan varlıkların) değerlerini göstermede yetersiz kaldığı görölmektedir. Çünkü Tekdüzen Hesap Planında maddi olmayan duran varlık grubu içerisinde yer alan hesaplar işletmenin bedel karşılığında satın alınan değerleri içermekte olup (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002:27) işletmenin kendi içerisinde oluşturduğu sosyal sermaye gibi bir değeri ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Bu sorunun en azından bugün giderilebilmesi için Tek Düzen Hesap Planında boş bırakılan hesapların da kullanımı ile aşağıda yer aldığı gibi sosyal sermayenin muhasebe kaydı yapılabilir.

...../...../..... 265 SOSYAL VARLIKLAR HESABI 505 SOSYAL SERMAYE HESABI İşletmenin sosyal sermaye değerinin kayda alınması /...../.....	x	x
--	---	---

Yukarıda yapılan kayıt sonrası söz konusu değerler bilançoya aşağıdaki gibi aktarılabilir.

Aktif A.Ş.'nin 31.12.... Tarihli Bilançosu
Pasif	
I. Dönen Varlıklar	III. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
II. Duran Varlıklar	IV. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar
E- Maddi Olmayan Duran Varlıklar	V. Özkaynaklar
.....	A- Ödenmiş Sermaye
6- Sosyal Varlıklar	1- Sermaye
	2- Ödenmemiş Sermaye
	3- Sosyal Sermaye

İşletmeler hesap dönemi sonlarında sosyal sermaye değerini hesaplayarak (değerleyerek), farkın durumuna göre önerilen hesapları kullanarak muhasebe kaydı yapabilirler. Sosyal varlıklar bilançonun dipnotlarında açıklanabilir. Sosyal sermaye değerlerinde meydana gelen artışlar ilgili hesaplara gösterildiği biçimde (265 Sosyal Varlıklar Hesabı borçlu, 505 Sosyal Sermaye Hesabı alacaklı), azalışlar ise ters kayıt yapmak suretiyle (265 Sosyal Varlıklar Hesabı alacaklı, 505 Sosyal Sermaye Hesabı borçlu) muhasebeleştirilebilir.

İşletmeler hazırlayacakları gelir tablolarında dönem kazancının ne kadarının maddi duran varlıklardan ve ne kadarının maddi olmayan duran varlıklardan sağlandığını aşağıdaki gibi gösterebilirler.

..... A.Ş.'nin 31.12.... Tarihli Gelir Tablosu

A-Brüt Satışlar.....	xx
Dönem Karı veya Zararı	xx
K- Dönem Karı Vergi ve Diğer Yasal Yükümlülük Karşılıkları (-).....	(xx)
Dönem Net Karı veya Zararı	xx
-Maddi Varlıklardan.....	x
-Maddi Olmayan Varlıklardan	x

3. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İşletmelere rekabet üstünlüğü sağlayan yenilikçi mal ve hizmet akışının gerçekleştirilmesi için, insanların karşılıklı ilişkiler geliştirerek, bilgi paylaşımında bulunmaları gerekmektedir. İnsanlar arasında geliştirilen ilişkiler, güven, şebekeler ve normlara bağlanmakta ve bu da işletmenin sosyal sermayesini ortaya koymaktadır. Sosyal sermaye sayesinde, işletme çalışanlarının birbirlerini anlayarak işbirliği içerisinde hareket ettiği görülmektedir. Bunun da işletmeye değer kattığı düşünülebilir. Bir işletmenin çalışanı olan birey, iş arkadaşları ve işletme tarafından istismar edilmeyeceğine, onlardan bir zarar gelmeyeceğine inandığında sahip olduğu bilgiyi güç olarak kullanmaktansa, bilgi paylaşımına gitmektedir. Tanıdıklarımız bildiklerimizi etkiler sözü ile ifade edilebilen organizasyon veya topluluklar ise, bireyin tanıdığı kişi sayısının veya dahil olduğu organizasyon sayısının bilgisini ifade ettiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, organizasyon içerisinde yer alan birey o organizasyonun sahip olduğu bilgiye kolaylıkla ulaşabilmektedir. Diğer bir unsur olan normlar ise, ceza ve ödül sistemleri ile bireyleri bilgi paylaşımında bulunmaları konusunda gönüllü davranmaları için harekete geçirmektedir. Özellikle işletme içinde bilginin paylaşımı sayesinde kariyerinde ilerleme sağlayacağına inanan bireyler bilgi paylaşımında istekli bulunmaktadırlar.

Bu çalışmada araştırma kapsamındaki işletmede çalışan bireylerden sosyal sermaye değerleri ile ilgili elde edilen veriler istatistiksel yöntemler yardımıyla formülize edilerek bir sosyal sermaye endeksi oluşturulmuştur. Araştırma kapsamındaki işletmenin sosyal sermaye değişkenlerinin ortalama değerleri alınmak suretiyle işletmenin sosyal sermaye endeksi değeri hesaplanmıştır. Ayrıca sosyal sermayenin tutar olarak ifade edilerek muhasebe kaydının yapılması ve mali tablolarda raporlanmasına yönelik hesaplama ve Tekdüzen Hesap Planı kapsamında kayıt önerileri getirilmiştir. Çalışmada maddi olmayan duran varlıkların Türkiye Muhasebe Standardı kapsamında muhasebeleştirme esasları açıklanarak sosyal sermaye bu bağlamda değerlendirilmiştir. Araştırma tek bir işletme bünyesinde ve yalnızca işletmenin üretim bölümünde çalışan işçilere uygulanmıştır. Bu durum araştırmanın kısıtını oluşturmaktadır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda bir çok işletme çalışanının dahil edilerek karşılaştırmalı bir sonuca ulaşmanın, araştırmanın bir bölgede faaliyette bulunan işletmeler

veya aynı sektörde faaliyet gösteren işletmelerin tamamı üzerinde gerçekleştirilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir. İşletmelerin aynı coğrafi bölgede olmasa dahi sosyal sermaye değişkenlerine ilişkin bölgesel veya sektörel değerlerin hesaplanmış olması farklı coğrafi bölgede veya aynı sektördeki işletmelerin sosyal sermaye değerlerinin karşılaştırılabilmesine imkân tanıyacaktır. Ayrıca sosyal sermayeyi oluşturan temel bileşenlere ait bir standart geliştirilmesi durumunda, işletmeye ait endeks değeri vasıtasıyla sosyal sermayenin bir tutar olarak ifade edilmesi bundan sonraki yapılacak çalışmalara öncülük edeceği düşünülmektedir. Bununla birlikte işletmelerde sosyal sermayenin belirleyicisi olarak çalışmamızda sosyal sermayenin unsurları olan güven, normlar, sosyal ağlar ve demografik özellikler değişken olarak dikkate alınmıştır. Sosyal sermayenin belirleyicisi olabilecek başka değişkenlerinde dikkate alınması ve işletmeler için standart bir sosyal sermaye ölçüm aracının geliştirilmesi gereği karşılaştırılabilir ve tutarlı bir ölçümleme ve raporlama için yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAM, Frane ve BORUT, Rončević. (2003) ,“SocialCapital: RecentDebatesandResearchTrends”, *Social Science Information*, pp. 155-183.
- ADLER, Paul; SEUL, Kwon ve SEOK, Woo. (2002) ,“SocialCapital: ProspectsFor A New Concept”, *The Management of IntellectualProperty (New HorizonsInIntellectualProperty)*, *Cheltenham, UK Edward ElgarPublishingMA, USA*, pp. 77.
- AKDOĞAN, Nalan ve TENKER, Nejat. (2007),*Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- ALTUNIŞIK, Remzi, COŞKUN, Recai ve YILDIRIM, Engin, (2005), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Sakarya Kitabevi, Geliştirilmiş 4. Baskı, Sakarya
- ARUN, Özgür, (2009) “*Münhasır Bir Deneme: Türkiye’de Yaşlı Bireyler Arasında Kültürel Sermaye Dağılımı*”
http://www.soc.metu.edu.tr/ozgur/yayinlar/KK_YAS_BILDIRI,
- BARAN, Aylin Görgün.(2008), “*Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi*”, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, (2), pp. 86-97.
- BOURDİEU, Pierre, (2006), “*Pratik Nedenler*”, Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Hil Yayınları, İstanbul.
- COHEN, Don ve LAURENCE, Prusak, (2001), “*Kavrayamadığımız Zenginlik: Kuruluşların Sosyal Sermayesi*”, Çev. Ahmet Kardam, MESS Yayınları, İstanbul.
- COLEMAN, James S.,(2008),“SocialCapital in TheCreation Of The Human Capital”, *TheAmericanJournal of Sociology*. Vol:94, pp.98.
- ÇIKRIKCI, Mustafa ve DAŞTAN, A. Kerim, (2002),“Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 43, pp.18-32.
- DEFLİPPİS, James, (2001) “TheMyth of SocialCapital in Community Development”, *HousingPolicyDebate*, 12(4), pp. 781-806.
- EDVİNSON, Qyen, (1996), “SocialCapitalFormation: A PovertyReducingStrategy?”, *Social Policy and Poverty Reduction*, UNESCO, Paris.
- ERCAN, Murat; ÖZTÜRK, Barış ve DEMİRGÜNEŞ, Kadir, (2003), “*Değere Dayalı Yönetim ve Entelektüel Sermaye*”, Ankara, Gazi Kitabevi.
- ERDEM, Ferda ve JANSET, Özen, (2003) “Niklas Luhmann’ın Tanıdıklık, Emin Olma ve Güven Ayrımı”, *Sosyal Bilimlerde Güven*, Ed: Ferda Erdem, Vadi Yayınları, pp. 53-61.
- ERGİN, Recibe Aslı , (2007) “Sosyal Sermayenin Yöneticiler Bağlamında Ölçülmesine Yönelik Konya Sanayisinde Bir Araştırma”, *Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Konya.
- ESTHER, Jennex,(1997) “Knowledge Management as a Discipline”, (Murray E. JennexEd.) *Knowledge Management in Modern Organization*, pp. 60-77.
- FİELD, John, (2006),”*Sosyal Sermaye*”, Çev. Bahar Bilgen ve Bayram Şen, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- FİLİZTEKİN, Alpay,(2009), “Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi” EDAM ve Deloitte Türkiye Ortak Yayını, <http://www.edam.org.tr/images/PDF/yayinlar/Reports/t0%FCrkiye%20icin%20bir%20rekabet%20endek%20si.pdf>.
- FUKUYAMA, Francis, (2000), “Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması”, Çev. Ahmet Buğdaycı, İşbankası Yayınları, İstanbul.
- GROOTAERT, Christiaan; NARAYAN, Deepa; WOOLCOCK, Michael ve NYHAN-JONES, Veronica, (2008),”*Measuring Social Capital : An Integrated Questionnaire*”, No: 28110, Vol:1.
- HANİFAN, Luis. J. ,(1916) “The Rural School Community Center”, *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 67, pp.130-138.
- JOHNSON, Cathleen, (2000), “A Model of Social Capital Formation”, *SRDC Working Paper Series*.
- KARA, Murat,(, 31 Ocak 2010) “Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yansımaları”, (Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Planlama Uzmanlığı Tezi), Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/karam/rekabet.pdf>.
- Keskin, Musa, (2008) “Sosyal Sermaye ve Bölgesel Kalkınma: Erzurum Ticaret Ve Sanayi Odası Üyelerinde Sosyal Sermaye Düzeyi ve Belirleyicilerinin Analizi”, *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, Erzurum.
- KLEİN, D. Tracy, Prusak, Martin ve TRACY, A, (2000),” Conceptual Framework of Social Capital and Civil Society: The Re-Emergence of John Dewey”, *International Social Security Association (Issa), Research Programme, The Year 2000 International Research, Conference on Social Security, Helsinki*, pp. 25-27
- KOSGEB, (2005),”Ekonomik Kalkınmada Sosyal Sermayenin Rolü”, *Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü*, pp.10-11.
- LİN, Norrid, (2004), “Social Capital: A Theory of Social Structure and Action”, *Cambridge University Press*, Cambridge, U.K.; New York.
- NARAYAN, Deepa ve WOOLCOCK, Pritchett, (1999), “Centand Sociability: Household Income and Social Capital in Rural Tanzania”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 47, No. 4, pp. 6-21.
- NARAYAN, Deepa ve MİCHAEL F. Cassidy, (2001), “A Dimensional Approach to Measuring Social Capital: Development and Validation of a Social Capital Inventory”, *Current Sociology*, 49(2), pp. 59-102.
- ÖNCE, Saime, (1999), “Muhasebe Bakış Açısı İle Entelektüel Sermaye”, *Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir.
- ÖZDEMİR, Aytül Ayşe, (2007), “Sosyal Ağ Özellikleri Bakış Açısıyla Sosyal Sermaye ve Bilgi Yaratma İlişkisi: Akademisyenler Üzerinde Yapılan Bir Alan Araştırması”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZUĞURLU, Aynur, (2006), “Sosyal Sermaye: Kamunun Trajedisi ya da Emegın Sömürgeleştirilmesinde Yeni Bir Eşik”, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, (12), ,pp. 188-213.
- PALDAM, Martin, (2000) ,“Social Capital: One or Many? Definition and Measurement”, *Journal of Economic Surveys*, 14(5), pp. 629-648.

- PUTNAM, Robert, (2008), “*Social Capital: Measurement and Consequences*”, <http://www.oecd.org/dataoecd/25/6/1825848.pdf>.
- REA-HOLLOWAY, Melinda, (2008), “What’s The Matter With Social Capital? An Inductive Examination, A Dissertation in Community Philosophy” *Presented to the Faculty of the University of Missouri-Kansas City*
- ROSS, Göran ve ROSS, Johan, (1997), “Measuring Your Company’s Intellectual Performance”, *Long Range Planning*, (30)3, pp. 413-426.
- SARGUT, A. Selami, (2006), “Sosyal Sermaye Yapının Sunduğu Bir Olanak mı, Yoksa Bireyin Amaçlı Eylemi mi?”, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, (12), pp. 1-13.
- SEİDLER, L. James, (1975) "Social Accounting: Theory, Issues, and Cases", *Graduate School of Business Administration, New York University, Melville Publishing Company*, Los Angeles, California.
- STEWART, T. Adam, (1997), “*Entelektüel Sermaye: Örgütlerin Yeni Zenginliği*”, MESS Yayınları, İstanbul.
- SÜRMEİLİ, Fevzi, (2009), “*Genel Muhasebe*”, TC. Anadolu Üniversitesi Yayını, pp.241
- SÜRMEN, Yusuf ve AYGÜN, Davut, (2005), “İşletmelerde Sosyal Raporlama”, *MUFAD Dergisi*, Sayı:26, pp. 36-42
- ŞAN, Mustafa Kemal, (2006), “Bilgi Toplumuna Geçişte Sosyal Sermayenin Taşıdığı Önem ve Türkiye Gerçeği”, *5. Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Sakarya*, pp. 113-139.
- TATLIDİL, Hüseyin, (2010), “Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz”, *Hacettepe Üniversitesi İstatistik Bölümü*, Ankara, pp. 100-190
- TÜYLÜOĞLU, Şevket , (2006), “Sosyal Sermaye, İktisadi Performans ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması”, *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 12, pp. 14-60.
- TÜYSÜZ, Nurettin , (2011),” Sosyal Sermayenin Ekonomik Gelişme Açısından Önemi ve Sosyal Sermaye Endeksinin Hesaplanması”, *Uzmanlık Tezi, Kalkınma Bakanlığı, Yayın No: 2827*,
- ÜNSAL, E. Murat, (2000), “Makro İktisat”, *İmaj Yayıncılık*, Ankara, 27, pp. 43 – 47
- WENDY, Nonaka, (2003), “A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation”, *The Strategic Management of Intellectual Capital And Organizational Knowledge*, New York: Oxford University Press., pp.3
- WHİTELEY, Picu, (2000), “Economic Growth and Social Capital”, *Political Studies*, Vol. 48, pp.443-466.
- WİNTER, Ian, (2000), “Towards a Theorised Understanding of Family Life and Social Capital”, *Working Paper 21, Australian Institute of Family Studies*.
- http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/DenetcininNotDefteri/UMS%2038%20MADD%C4%B0%20OLMAYAN%20DURAN%20VARLIKLAR%20UYGULAMA%20%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0%20_2_.pdf (Erişim Tarihi: 30.10.2012)
- <http://www.tmsk.org.tr/>, Türkiye Muhasebe Standardı 38 (TMS.38)

Ek 1. Anket Formu

Sayın Katılımcı,

Bu anket formu “İşletmelerde Sosyal Sermayenin Ölçümlemesi ve Raporlanmasına Yönelik Bir Araştırma ” başlıklı akademik bir çalışmanın veri setini oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Anket katılımcılarının **isim belirtmelerine gerek olmayıp**, verilen cevaplar **akademik amaç dışında kesinlikle kullanılmayacaktır**.

Ankette yer alan **her bir sorunun cevaplandırılması** çok önemlidir. Çünkü eksik anketler veri tabanı ile yapılan analizlerde değerlendirmeye alınamamaktadır. Bu nedenle anketin cevaplandırılmasında göstereceğiniz özen, yapılacak araştırmanın sağlıklı sonuçlar vermesine yardımcı olacaktır.

Değerli zamanınızı ayırdığınız için şimdiden teşekkür eder, iyi günler dileriz.

Saygılarımızla,

Aşağıdaki tabloda yer alan ifadelerden, size uygun olanı lütfen (X) işareti ile belirtiniz

Cinsiyetiniz	Bay ()	Bayan ()
Yaşınız	16-19 () ve üstü ()	20-24 () 25-29 () 30-34 () 35-39 () 40
İşletmedeki Yaklaşık Çalışma Süreniz Yıl.....Ay	
Medeni Durumunuz	Bekar ()	Evli ()
Eğitim Durumunuz	Ortaöğrenim () (İlkokul-Ortaokul-Lise)	Önlisans () Lisans () Yükseköğrenim () (Yüksek Lisans – Doktora)

	Lütfen aşağıda yer alan ifadelere katılım düzeyinizi (X) işareti ile belirtiniz. 1'den 5'e kadar verilen ölçekte 1 en düşük değeri; 5 ise en yüksek değeri temsil etmektedir.	1-Kesinlikle Katılmıyorum	2- Katılmıyorum	3- Kararsızım	4- Katılıyorum	5- Kesinlikle Katılıyorum
1	İşyerimde benden ne beklediğini bildiğimi düşünüyorum	1	2	3	4	5
2	İş yükümün yeterli miktarda olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
3	Çalıştığım yerde fiziksel koşulların yeterli olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
4	İşimin keyifli olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
5	İşyerimde farklı fikirlerin dikkate alındığını düşünüyorum	1	2	3	4	5
6	İşyerimde ailemin önemsendiğini düşünüyorum	1	2	3	4	5
7	İşyerimde birlikte iş yapmanın desteklendiğini düşünüyorum	1	2	3	4	5
8	İşyerimde adil bir ödüllendirme sistemi uygulandığını düşünüyorum	1	2	3	4	5
9	İşyerimde sahip olduğum bilgi, beceri ve deneyimimi gösterebileceğim bir ortam olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
10	Acil paraya ihtiyaç duyduğum durumlarda çevremdeki insanların bana destek olacağını düşünüyorum	1	2	3	4	5
11	Yakın arkadaşlarımla özel sorunlarım hakkında konuşup onlardan yardım alabileceğimi düşünüyorum	1	2	3	4	5
12	Hastalandığım zamanlarda komşularımın bana destek olacağını düşünüyorum	1	2	3	4	5
13	Hasta olduğum vakit komşularımdan çekinmeden yardım isterim	1	2	3	4	5
14	Çevremdeki insanlarla diyalogumun az olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
15	Çevremdeki insanların yaşadıkları problemleri benimle rahatlıkla paylaşabildiklerini düşünüyorum	1	2	3	4	5
16	Çevremdeki insanlara karşı duyarlı (ilgili) olduğumu düşünüyorum	1	2	3	4	5
17	Çalışma arkadaşlarımla toplumsal organizasyonlara gönüllü bir şekilde katıldıklarımı düşünüyorum	1	2	3	4	5
18	Toplumsal organizasyonlara gönüllü olarak katılırım	1	2	3	4	5
19	İnsanların cezalandırılma ya da eleştiri kaygısı yüzünden toplumsal aktivitelere katıldıklarını düşünüyorum	1	2	3	4	5
20	Toplumsal organizasyonların mahalledeki insanlarla iletişimimi arttırdığını düşünüyorum	1	2	3	4	5
21	Toplumsal organizasyonların çalışma arkadaşlarımla olan iletişimimi arttırdığını düşünüyorum	1	2	3	4	5

	Lütfen aşağıda yer alan ifadelere katılım düzeyinizi (X) işareti ile belirtiniz. 1'den 5'e kadar verilen ölçekte 1 en düşük değeri; 5 ise en yüksek değeri temsil etmektedir.	1-Oldukça Az	2- Az	3- Ne az Ne Çok	4- Çok	5- Pek Çok
22	Aynı inancı paylaştığımız insanlara ne kadar güvenirsiniz?	1	2	3	4	5
23	Aynı etnik gruptaki insanlara ne kadar güvenirsiniz?	1	2	3	4	5
24	Yaşadığımız kentteki insanlara ne kadar güvenirsiniz?	1	2	3	4	5
25	Sizinle aynı organizasyonda birlikte bulunduğunuz insanlara ne kadar güvenirsiniz?	1	2	3	4	5
26	Alışveriş yaptığımız ticaret erbabı kişilere ne kadar güvenirsiniz?	1	2	3	4	5
27	Ailenizdeki insanlara (eşinize ve çocuklarınıza) ne kadar güvenirsiniz?	1	2	3	4	5
28	Akrabalık bağımız olan insanlara (eşiniz ve çocuklarınız hariç) ne kadar güvenirsiniz?	1	2	3	4	5